

Köken Ergun

How I Became a Geopolitical Artist

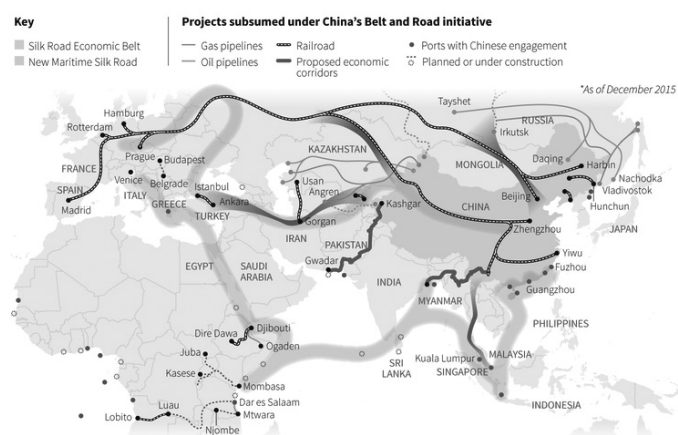
NL

Ik heb een Turks paspoort. Met een bezoekersvisum kom ik China niet binnen. Met een zakenvisum zou dat wel kunnen, maar daarvoor kom ik niet in aanmerking. Mijn electricien reist tweemaal per jaar naar Nanjing. Hij zit in de neonhandel. Als grap stelt hij voor dat ik in zijn plaats ga, als ik er zó graag naartoe wil. Hij heeft me helemaal door: zolang ik me kan herinneren, koester ik een diepe drang om ooit naar China te reizen. Die wens werd alleen maar sterker toen ik me begon te verdiepen in het *Belt and Road Initiative*. Aanvankelijk begreep ik niet waarom Turkse paspoorthouders geen bezoekersvisum voor China kunnen krijgen, terwijl Chinese toeristen probleemloos Turkije binnenkomen. Tot iets in mijn dagelijkse routine me op het spoor zette.

In mijn buurt is er een klein restaurant, uitgebaat door een geweldige Koerdische vrouw. Als ik het te druk heb — of gewoon te lui ben — om de straat over te steken, bel ik haar voor een bestelling. Haar bezorger was een slanke en zacht-aardige man, met een diepe droefheid in zijn ogen. Telkens als hij een bestelling bracht, maakten we een praatje op mijn drempel. Hij sprak met een licht accent. In een land als Turkije, met mensen van uiteenlopende etnische achtergronden, is het niet eenvoudig te achterhalen uit welke streek iemand afkomstig is — of zelfs of hij hier geboren is. Ik heb het hem nooit gevraagd, omdat ik het doorgaans storend vind als de kennis van iemands herkomst tussen een gesprek komt te staan. Op een dag leek hij van zijn stuk. Terwijl hij me mijn eten overhandigde, vroeg hij of ik hem wat geld kon lenen. Hij had het geld nodig om naar zijn land terug te sturen. Op dat moment vermoedde ik dat hij uit Oezbekistan of Turkmenistan zou kunnen komen — twee landen die tot de belangrijkste herkomstgebieden behoren van arbeidsmigranten in de Turkse huishoudelijke en dienstverlenende sector. Maar hij vertelde me dat hij uit Xinjiang kwam. Ik vroeg wat er aan de hand was. Zijn familie zat in de problemen, zei hij. Zelf was hij jaren geleden naar Istanbul gevlucht. Tot nu toe had hij zich hier veilig gevoeld, maar dat begon te veranderen. Hij was bang. Ik had op dat moment geen geld in huis, dus zei ik dat ik hem de volgende keer zou helpen. Nadat ik de deur had gesloten, ging ik verder met mijn dagelijkse studie naar het Belt and Road Initiative — me niet bewust van het verband tussen zijn situatie en mijn eigen onvermogen om China binnen te komen.

De volgende dag, met wat geld klaargelegd om hem te geven, bestelde ik mijn lunch. Maar toen ik de deur opendeed, stond er een andere man. Ik vroeg hem wat er met mijn vaste bezorger was gebeurd. Hij zei dat die die ochtend niet op het werk was verschenen en hun telefoontjes niet beantwoordde. Ik heb hem nooit meer teruggezien. Later begon het me te dagen dat veel van de buitenlandse

bezorgers in Istanbul Oeigoeren waren. Gaandeweg begon ik het verband te zien tussen hun aanwezigheid hier en het project waar ik aan werkte — en ook met de plotse linge verdwijning van mijn bezorger. Aanvankelijk traden China en Turkije als partners toe tot het Belt and Road Initiative — China's poging om zijn buitenlandse invloed uit te breiden via een netwerk van handelscorridors naar westerse markten. Turkije werd daarbij voorgesteld als spil van een van die corridors: de zogeheten “Middle Corridor”. Via deze route zou de “Gordel” — het landgedeelte van het initiatief — van China naar Europa lopen, terwijl de “Route” verwees naar de Maritieme Zijderoute, het traject over zee. De Middencorridor werd opgevat als een netwerk van spoorlijnen, snelwegen en andere handelsinfrastructuur om China, Centraal-Azië, de Kaukasus, Anatolië en Europa met elkaar te verbinden. (Tekla Aslanishvili's film in deze tentoonstelling, *A State in a State*, richt zich op de spoorlijnen binnen deze Middencorridor.) Een ander project binnen het Belt and Road Initiative was CPEC, de China-Pakistan Economic Corridor. Die was bedoeld om Chinese exportproducten via Pakistan toegang te geven tot de Indische Oceaan, en zo de Straat van Malakka — een langere en geopolitiek gevoelige doorgang — te omzeilen. CPEC moest bovendien een alternatieve route bieden voor China's olie-import. In ruil voor de toestemming om zijn grondgebied ter beschikking te stellen voor deze corridor, zou Pakistan grootschalige investeringen in infrastructuur ontvangen, naast andere voordelen.

Projectie van het Belt and Road Initiative, met de Middle Corridor en CPEC in relatie tot de provincie Xinjiang.

Zowel CPEC als de Middencorridor hadden directe gevolgen voor de regio waar mijn bezorger vandaan kwam. Xinjiang is China's grootste provincie en beslaat vrijwel het

hele westen van het land — precies waar beide corridors doorheen lopen. Toen deze voorheen verwaarloosde regio met een overwegend islamitische bevolking een geopolitiek brandpunt werd, verstevigde de Chinese Communistische Partij haar greep. Wat sommigen een tweede Tibet noemen, kreeg te maken met draconische maatregelen: bevolkingsvervanging (Han-Chinezen in de plaats van Oeigoeren), interneringskampen — door de CCP zelf aangeduid als “correctiecentra” — en verregaande beperkingen op godsdienstvrijheid en taalgebruik. Het leven voor de inheemse Oeigoerse gemeenschappen werd ondraaglijk, waardoor miljoenen mensen, zoals mijn bezorger, zich genooddaakt zagen te emigreren.

Als moslimland, waar een verwante taal wordt gesproken en dat bovendien snel uitgroeide tot een belangrijk immigratieland met behoefte aan buitenlandse arbeidskrachten, werd Turkije de voornaamste bestemming voor deze Oeigoerse ballingen. Aanvankelijk voerde de Turkse staat een verwelkomend beleid ten aanzien van de “Oeigoerse Turken” of het “volk van Oost-Turkistan”, zoals ze hier werden genoemd — vermoedelijk ook om binnenlandse steun te winnen.

In Istanbul protesteerden islamitische groeperingen tegen de manier waarop China de Oeigoerse moslims behandelde. Daarbij werden soms ook Chinese toeristen — van wie sommigen achteraf Koreanen bleken te zijn — verbaal aangevallen, en vielen ze Chinese restaurants binnen om het keukenpersoneel in elkaar te slaan... dat uiteindelijk allemaal uit Oeigoeren bleek te bestaan. Het deed me denken aan de hedendaagse Amerikaanse fascisten die Israëli's aanvallen omdat ze hen aanzien voor Palestijnen. Toch bleef de Turkse staat steun verlenen aan de ballingen uit Xinjiang. In deze periode kregen veel Oeigoerse dissidenten die door de Chinese autoriteiten niet langer in Xinjiang werden geduld, een Turks paspoort. Om te voorkomen dat deze persona non grata met hun nieuwe nationaliteit opnieuw de Chinese grens zouden oversteken — meestal met een bezoekersvisum — vaardigde de Chinese Communistische Partij een algemeen verbod uit op alle Turkse paspoorten. Wat dus ook mij trof. Geleidelijk verslechterden de betrekkingen tussen China en Turkije, en raakte de Middencorridor steeds verder op de achtergrond — ondanks het feit dat delen van het nieuwe spoorwegnetwerk al met Chinese investeringen waren aangelegd. Tijdens mijn onderzoek naar Belt and Road-projecten op een van de meest onwaarschijnlijke plekken — Duisburg, Duitsland, de grootste binnenhaven ter wereld, gebouwd met Chinese steun — vroeg ik een jonge Chinese handelsfunctionaris die daar werkte waarom de Middencorridor nooit echt van de grond was gekomen. Ze zei: “We vertrouwen jullie president niet.” Ik zou hem ook niet vertrouwen. Maar ik wist dat de relaties tussen China en Turkije ingewikkelder lagen dan dat.

Het Turkije van Erdoğan had geld nodig. De economie ging achteruit en de groeiende onvrede onder de bevolking begon zijn macht te ondermijnen. Een open conflict met een supermacht als China konden ze zich niet permitteren. Er moest een middenweg gevonden worden — en dus gingen ze dubbelspel spelen. Zoals altijd. Terwijl ze zich bleven uitspreken voor de rechten van moslims wereldwijd — dezelfde holle retoriek die ze ook voor Palestina inzetten — gingen ze onderhandelingen aan met China om nieuwe investeringen aan te trekken. Zoals altijd is toerisme de snelste manier om snel rendement te boeken. Dus sloten ze deals om Chinese toeristen aan te trekken: China zou bezoekers naar

Turkije sturen, en in ruil daarvoor zouden de Turkse autoriteiten de bewegingsvrijheid en activiteiten van Oeigoeren in eigen land inperken. Turkije was ooit een toevluchtsoord voor Oeigoeren, maar begon gaandeweg een minder veilige plek voor hen te worden. Er deden zelfs geruchten de ronde dat de Turkse inlichtingendiensten informatie over de verblijfplaatsen van Oeigoerse dissidenten aan China hadden doorgespeeld — mensen die daarna spoorloos verdwenen. Rond die tijd ging er bij mij in de buurt een nieuw hotel open, het “Beijing Hotel”, met Chinese karakters in het neonlicht boven de ingang. En op een ochtend in de metro van Istanbul merkten we dat de borden er een nieuwe taal hadden bijgekregen: Mandarijn-Chinees. Maar de Chinese toeristen kwamen nooit. Enkele weken later sloot de Covid-19-pandemie ons allemaal op in huis. De Mandarijnse borden in de metro verdwenen weer, en het Beijing Hotel veranderde van naam. Alleen de warmwaterfontein — onmisbaar voor Chinese toeristen — die destijds op de luchthaven van Istanbul waren geïnstalleerd, staan er nog altijd.

Geleidelijk verdwenen de Oeigoeren uit het zicht. Er waren geen protesten meer van islamitische groeperingen, geen berichtgeving meer in de media. In tegendeel. Op een ochtend zag ik iets op televisie dat me deed huiveren. Een zender met banden met een politieke partij met pro-Russische en pan-Turkse, Euraziatische tendensen — gelieerd aan de regering van Erdoğan — was naar Xinjiang gereisd om verslag te doen van de beruchte interneringskampen. Een zichtbaar opgetogen verslaggever verklaarde enthousiast: “Deze faciliteiten bieden een uitstekende kans om dissidenten de kop in te drukken. Turkije zou net hetzelfde moeten doen met zijn Koerdische bevolking!”

Ik zette mijn onderzoek voort. Om uiteenlopende perspectieven te begrijpen, verdiepte ik me in wereldhandel, handelsroutes en mondiale toeleveringsketens — niet alleen vanuit een kritische invalshoek (kritisch tegenover het kapitalisme), maar ook vanuit een meer westers-liberaal perspectief. Dus nam ik een abonnement op *The Economist*, dat een vaste rubriek over China heeft. Naast boeken van westerse experts las ik ook werken geschreven vanuit Chinees perspectief en volgde ik de rapporten van geopolitieke denktanks. Elke ochtend deed ik mijn oefeningen voor de tv, tijdens een Engelstalig ochtendprogramma van de Chinese staatszender. Ik bekeek talloze video's van youtubers en propagandafilms, en volgde Chinese online-gebruikers. Een kunstenaar moet alles onder ogen zien. Zoals Werner Herzog ooit zei: “De dichter mag zijn ogen niet afwenden.”

Ik schreef me ook in voor Chinese lessen aan het Confucius Instituut in Istanbul. Niet alleen om de taal te leren, maar ook om van binnenuit te begrijpen hoe zo'n invloedsinstrument functioneert. Het Belt and Road Initiative draait immers niet alleen om infrastructuur of handel. Het wil ook het wantrouwen temperen door een boodschap van harmonie uit te dragen, het imago van China als verantwoordelijke handelspartner te versterken, en de heropleving van het land als culturele grootmacht te onderstrepen — na de “eeuw van vernedering”. Het wereldwijde netwerk van Confucius-instituten, actief in meer dan 110 landen, speelt daarin een centrale rol. De instituten organiseren tal van educatieve en culturele activiteiten die getuigen van China's ambitie om zijn waarden wereldwijd te verspreiden. In Istanbul zag ik hoe dat in zijn werk ging: met lesmateriaal, propaganda-magazines en posters die overal in het instituut verspreid lagen. Tijdens een van de lessen kregen we ansichtkaarten

waarop Xinjiang werd voorgesteld als een landelijk paradijs – leeg, verstoken van mensen. Ik moest denken aan mijn bezorger, en aan zijn gezin.

Ik sta bekend om mijn documentairefilms over rituelen, en hoe die worden ingezet door sociale groepen, gemeenschappen of staten. Een van mijn eerdere films onderzocht de wereldwijde expansie van Turkije via het netwerk van Turkse scholen in meer dan honderd landen – en hoe een specifiek ritueel, deels ontleend aan wereldtentoonstellingen en deels speciaal voor dit doel gecreëerd, werd gebruikt om dit project tegenover het lokale publiek te legitimeren. Dit inmiddels ter ziele gegane evenement was een grootschalig spektakel waarbij studenten van internationale Turkse scholen wereldwijd met elkaar wedijverden in Turkse poëzie, liederen en dans. Eerst in hun eigen land, vervolgens in Turkije, waar de finale plaatsvond. Het stond bekend als de Turkse Olympische Spelen.

Hoewel het niet eenvoudig is aan te tonen in hoeverre landen zich door elkaar hebben laten inspireren, heeft ook China een soortgelijk ritueel ontwikkeld met hetzelfde doel: het organiseert de zogenaamde Chinese Olympische Spelen, ook wel bekend als de Chinese Brug. Net als de Turkse wedstrijd is het een jaarlijkse, internationale competitie waarin studenten van Confucius-instituten in landen als Duitsland, Australië, Kazachstan en Ethiopië het tegen elkaar opnemen in Chinese poëzie, opera en vechtsporten. De winnaars van de nationale rondes worden naar Peking gebracht voor de finale, die live op televisie wordt uitgezonden.

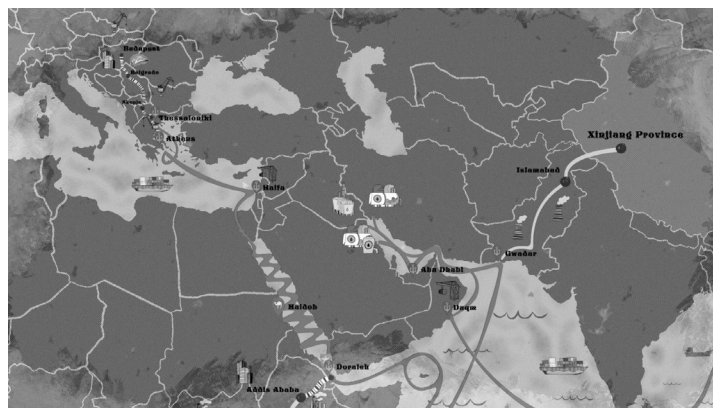
Mijn plan was om deel uit te maken van het Confucius-netwerk en de mensen te leren kennen die de Chinese Olympische Spelen in verschillende delen van de wereld organiseren. Daarna zou ik de halve finales filmen in Ethiopië, Djibouti, Duitsland en Turkije, om vervolgens naar Peking te reizen voor de finale. Het uiteindelijke doel was een documentaire te maken die thematisch zou aansluiten bij mijn eerdere werk over de Turkse Olympische Spelen.

Maar niet alles verliep volgens plan. Door mijn paspoort kon ik China niet binnen, de coronapandemie legde het internationale reizen stil, en tot overmaat van ramp brak er een burgeroorlog uit in Ethiopië. De film kwam er niet. In die periode bleven twee vragen in mijn hoofd rondspelen. Ten eerste: wat kan een documentairemaker doen als hij geen films kan maken? En ten tweede: moet een kunstenaar altijd blijven doen wat hij gewend is te doen?

Daarom besloot ik het roer om te gooien in mijn artistieke praktijk. Ik zou stoppen met in mijn eentje films maken. Mijn nieuwe projecten zouden ontstaan in samenwerking met andere kunstenaars, verspreid over verschillende delen van de wereld en in andere vormen dan documentairefilms. Ze zouden allemaal gebaseerd zijn op mijn groeiende interesse in geopolitiek — in het bijzonder in mondiale expansiestrategieën zoals het Belt and Road Initiative. Voor de Biënnale van Jakarta realiseerde ik in samenwerking met Indonesische muurschilders een grote muurschildering over de Maritieme Zijderoute. Voor een tentoonstelling in Oslo creëerde ik, in samenwerking met een Russische kunstenaar, kaarten rond de Polar Silk Road. Chinese investeringen in de Himalaya vormden het uitgangspunt voor drie thangka-schilderijen die ik samen met de Nepalese kunstenaar Tashi Lama realiseerde voor de Kathmandu

Triënnale (opgenomen in deze tentoonstelling). Voor al deze werken maakten we gebruik van de enorme hoeveelheid informatie die ik tijdens mijn onderzoek had verzameld, en die per project verder werd uitgewerkt door lokale onderzoeksassistenten.

Ook opgenomen in deze tentoonstelling is mijn animatiefilm *China, Beijing, I Love You!* (2023), gerealiseerd in samenwerking met de Indonesische kunstenaar Fetra Danu. Het werk markeert een keerpunt in mijn carrière, omdat ik hier voor het eerst fictie en documentaire met elkaar heb verweven. Door beperkingen om te zetten in kansen kon ik scènes creëren op locaties waar ik met een camera nooit had kunnen komen, of figuren tot leven brengen die onmogelijk te filmen waren – zoals de Indonesische premier, die in de film verschijnt als de Minister van Extractie. Maar het belangrijkste was dat ik een levenloos materiaal – nikkel – tot de hoofdrolspeler van mijn film kon maken.

Köken Ergun & Fetra Danu, *China, Beijing, I Love You!* (still), 2024

Wat je in deze film ziet, is grotendeels gebaseerd op feiten en werkelijke gebeurtenissen. Zo zijn de rellen in de nikkelverwerkingsfabriek een bewerking van de echte onlusten in het Morowali Industrial Park, waar erbarmelijke arbeidsomstandigheden tot de dood van verschillende arbeiders leidden. Om deze scènes in animatie te reconstrueren, bestudeerden we tientallen YouTube- en TikTok-video's die door mijnwerkers zelf waren opgenomen.

De slogans die in de film worden gescandeerd zijn rechtstreeks overgenomen uit deze video's. De geanimeerde kaart van de Maritieme Zijderoute – met de routes, havens en hun functies – is gebaseerd op ons nauwgezette onderzoek naar alle infrastructuurprojecten langs deze lijn. Dit onderzoek alleen nam al vier maanden in beslag. De promotie van nikkelwinning door het Ministerie van Extractie is geïnspireerd op echte reclamespots van de Indonesische

overheid die tijdens onze onderzoeksperiode frequent te zien waren op internationale nieuwszenders. Het gebruik van infographics in de film is een knipoog naar het veelvuldige gebruik van dit medium binnen geopolitieke studies. Tegelijk maakt het deel uit van de toegankelijke beeldtaal die ik voor de film wilde ontwikkelen. Het onderwerp was al beladen, de informatie complex, en het verhaal speelde zich af op meerdere geografische niveaus. Daarom was het belangrijk een beeldtaal te hanteren die geen extra gewicht zou toevoegen aan al deze elementen, maar het begrip van de film juist zou vergemakkelijken – ook voor een breed publiek.

Mijn werk is altijd al politiek geweest. Maar de laatste jaren ben ik een geopolitiek kunstenaar geworden. Als ik daar nu op terugkijk vraag ik me geregeld af waarom ik precies die richting ben uitgegaan. En ik ben niet de enige: wereldwijd tekenen zich gelijkaardige tendensen af. Steeds meer kunstenaars werken als onderzoeksjournalisten en richten zich in hun werk op politieke machtsstructuren in relatie tot geografische entiteiten – zoals territoriale wateren, soeverein grondgebied en natuurlijke rijkdommen. Of op infrastructuurprojecten, zoals die in deze tentoonstelling. De kunstwerken die hieruit voortkomen bevatten authentieke, feitelijke informatie – en dat kan sommige mensen behoorlijk tegen de borst stuiten. Daarom worden kunstenaars die zich met dit soort werk bezighouden steeds vaker geïsoleerd door politieke autoriteiten, net als journalisten. Kunstenaars die zich vandaag met geopolitiek bezighouden, zijn relevanter dan ooit.